

XỬ LÝ TÀI CHÍNH

Đối với quá trình chuyển đổi DNNN theo mô hình Công ty mẹ - công ty con

ĐỖ XUÂN TRƯỜNG *

Sau hơn một năm tiến hành thí điểm mô hình Công ty mẹ - công ty con, khảo sát tại thành phố Hồ Chí Minh cho thấy nhiều doanh nghiệp ăn nên làm ra: Doanh thu sau chuyển đổi bình quân tăng 48%, nộp ngân sách tăng 9%, tỷ suất lợi nhuận trên vốn của công ty mẹ đạt 10,83%. Tuy nhiên, bên cạnh những mặt tích cực vẫn còn nhiều vấn đề đặt ra, đặc biệt là vấn đề xử lý tài chính.

Trách nhiệm của công ty mẹ

Nghị định số 153/2004/ NĐ- CP ngày 9/8/2004 của Chính phủ nêu rõ: Đơn vị mới được thành lập có tư cách pháp nhân, công ty mẹ là chủ sở hữu đối với công ty trách nhiệm hữu hạn nhà nước một thành viên do công ty mẹ thành lập mới hoặc được chuyển đổi từ công ty nhà nước độc lập, công ty thành viên hạch toán độc lập của tổng công ty. Công ty con là công ty cổ phần, công ty nước ngoài có cổ phần, vốn góp chi phối của công ty mẹ được thành lập tổ chức và hoạt động theo Luật Doanh nghiệp, Luật Đầu tư Nước ngoài tại Việt Nam. Quan hệ giữa công ty mẹ và công ty con là mối quan hệ bình đẳng, hợp tác nhằm liên kết sản xuất và đầu tư tài chính.

Cơ chế này đã thay đổi căn bản bản chất, phương thức tổ chức quản lý điều hành theo kiểu hành chính bao cấp giữa cấp trên và cấp dưới, nghĩa là vừa giao vốn cho tổng công ty vừa giao vốn cho các doanh nghiệp thành viên sang phương thức Công ty mẹ đầu tư chi phối về vốn, công nghệ, thương hiệu đối với các công ty con, Công ty mẹ và công ty con đều là những pháp nhân độc lập, bình đẳng trong mọi quan hệ thông qua hợp đồng kinh tế. Công ty mẹ tham gia quản lý các công ty con, công ty liên kết với tư cách cổ đông, thành viên góp vốn, không còn phải qua hình

thức cấp trên quản lý như trước.

Trong quá trình chuyển đổi theo mô hình mới với vai trò là đầu mối thì công ty mẹ phải có trách nhiệm và nghĩa vụ đối với các công ty con. Bởi phần lớn các công ty này được sáp nhập vào công ty mẹ do sản xuất kinh doanh thua lỗ kéo dài, lỗ lũy kế lớn, các khoản công nợ phát sinh dây dưa còn tồn đọng, trong đó có nợ quá hạn ngân hàng cả gốc và lãi chưa có nguồn để thanh toán do hậu quả từ những năm trước còn để lại. Thực tế cho thấy trong quá trình chuyển đổi sở hữu các công ty mẹ không dám nhận trách nhiệm về mình mà có tư tưởng đùn đẩy cho các công ty con, có thể lấy ví dụ hai trường hợp như sau:

Trường hợp 1: Tổng công ty C có chức năng chế biến sản phẩm sau thu hoạch thuộc Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn, có phương án chuyển đổi sở hữu theo mô hình Công ty mẹ - công ty con. Đến thời điểm hiện nay có 4 đơn vị thành viên có quan hệ vay vốn ngân hàng cần phải được xem xét xử lý vì những món nợ vay đã quá hạn: Công ty A, công ty B, công ty D và công ty H là những đơn vị hạch toán phụ thuộc. Trong nhiều năm qua các đơn vị thành viên này hoạt động không có hiệu quả, do sản xuất kinh doanh thua lỗ, thực tế đã mất hết vốn không có đủ điều kiện để cổ phần hoá. Khi Bộ chủ quản có phương án

quyết định chuyển đổi sang mô hình mới các công ty này đều gặp nhiều lúng túng, khó khăn.

Sơ bộ về tình hình tài chính tại công ty A như sau: Ngoài các khoản công nợ khác thì nợ vay ngân hàng là vấn đề khá nan giải với tổng dư nợ là 5 tỷ đồng đã quá hạn, trong đó nợ gốc 4 tỷ đồng, nợ lãi 1 tỷ đồng; vốn chủ sở hữu 200 triệu đồng, lỗ lũy kế đến 31/12/2005 là -1 tỷ đồng; tài sản đảm bảo là bảo lãnh của Tổng công ty C (đơn vị chủ quản). Tổng công ty này đã có văn bản cam kết trả nợ cho ngân hàng số nợ nói trên trong năm 2005. Nhưng thực tế sau thời gian cam kết không những không trả được nợ mà Tổng công ty còn tiếp tục đề nghị xin được ngân hàng khoan nợ trong 3 năm từ 2006 đến 2008 cho 4 đơn vị thành viên nói trên và phần nợ lãi xin được xoá khi đơn vị này trả hết nợ gốc.

Tương tự như thế, tình hình tài chính của 3 công ty còn lại cũng có tình trạng như vậy. Bộ chủ quản đã có quyết định sắp xếp lại 4 doanh nghiệp nhà nước thuộc Tổng công ty C nói trên; và có hướng xử lý tiếp theo xin tách các doanh nghiệp này từ hạch toán phụ thuộc thành đơn vị hạch toán độc lập để thực hiện phá sản hoặc xử lý tài chính sau khi cơ cấu lại tài chính sẽ tiến hành cổ phần hoá như đề án đã được phê duyệt.

Trường hợp 2: Xí nghiệp H là một trong các đơn vị thành viên của Tổng công ty chăn nuôi thuộc Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn có quyết định chuyển đổi sở hữu theo mô hình Công ty mẹ- công ty con. Nhưng tình hình tài chính của xí nghiệp này có nhiều khó khăn do còn nợ tổng công ty một khoản nợ mà trước đây, tổng công ty phải đứng ra vay ngân hàng để trả cho xí nghiệp H. Hiện nay Tổng công ty chăn nuôi đang triển khai phương án theo mô hình Công ty mẹ- công ty con, nhưng đã gặp rắc rối về khoản nợ này. Cụ thể như sau: Năm 1990, Ngân hàng N phát hành thư bảo lãnh trị giá 2 triệu USD để nhập thiết bị chế biến cho Xí nghiệp H là đơn vị trực thuộc có tổng tài sản trị giá 22 tỷ đồng, vốn chủ sở hữu 45 tỷ đồng, doanh thu 19 tỷ đồng, lợi nhuận sau thuế 6,5 tỷ đồng, lỗ lũy kế 48 tỷ đồng (nhưng theo biên bản xác định giá trị doanh nghiệp thì giá trị thực tế của xí nghiệp là 29 tỷ đồng và giá trị thực tế phần vốn nhà nước là 37 tỷ đồng). Sau khi Xí nghiệp này đi vào hoạt động được một thời gian ngắn thì Tổng công ty chăn nuôi (đơn vị chủ quản) đã gặp khó khăn trong việc trả nợ cho phía nước ngoài. Ngân hàng N đã ứng vốn để trả thay cho Tổng công ty chăn nuôi. Trong thời gian nhận nợ, Tổng công ty chăn nuôi chỉ trả được một phần gốc của khoản vay, tính đến thời điểm hiện nay vẫn còn dư nợ gốc và lãi vay ngân hàng. Tình hình tài chính của Tổng công ty chăn nuôi rất khó khăn, do vậy, việc trả nợ trả khoản vay bảo lãnh là khó có thể thực hiện được.

Trước diễn biến tình hình đó, quan điểm Bộ chủ quản là chuyển số dư nợ vay trên của xí nghiệp H nhận nợ với ngân hàng bởi vì xí nghiệp đang sử dụng tài sản hình thành từ vốn vay ngân hàng và hiện tại xí nghiệp còn tài sản bất động sản là diện tích đất đai nhà xưởng. Bộ cho phép bán đấu giá, gán nợ toàn bộ tài sản và giá trị quyền

sử dụng đất của xí nghiệp để trả nợ cho ngân hàng và các chủ nợ khác, nếu còn thừa sẽ nộp ngân sách nhà nước.

Những vấn đề đặt ra

Trước hết, tài sản hiện còn thuộc quyền sở hữu của tổng công ty, công ty thành viên hạch toán độc lập phải được kiểm kê, phân loại, xác định số lượng, thực trạng. Tuy nhiên, về lĩnh vực tài chính cần đi sâu nghiên cứu, xem xét vào các khoản công nợ mà tập trung chủ yếu là các khoản nợ phải thu, nợ phải trả bởi nó chiếm tỷ trọng lớn và đây cũng là vấn đề khá nan giải của các doanh nghiệp hiện nay. Hơn nữa, có giải quyết được những khoản nợ cũ này thì mô hình doanh nghiệp mới hoạt động mới có hiệu quả.

Về phần mình, đối với các khoản nợ phải thu, công ty mẹ và các đơn vị thành viên được sắp xếp lại có trách nhiệm tiếp nhận và thu hồi các khoản nợ đến hạn có thể thu hồi được. Những khoản nợ không thu hồi được thì tiến hành xác định rõ nguyên nhân và trách nhiệm của tập thể, cá nhân, công ty có trách nhiệm tiếp nhận và thu hồi các khoản nợ được hạch toán giảm vốn của chủ sở hữu đối với phần chênh lệch giữa giá trị tổn thất và bồi thường của tập thể và cá nhân.

Đối với các khoản nợ phải trả do công mẹ mới thành lập, các đơn vị thành viên được sắp xếp tổ chức lại, chuyển đổi của Tổng công ty nhà nước, hoặc công ty nhà nước độc lập, công ty thành viên hạch toán độc lập có trách nhiệm kế thừa các khoản nợ này. Kể cả nợ thuế, nợ ngân sách, nợ cán bộ công nhân viên; cần thanh toán nợ đến hạn theo phương án đã được cấp có thẩm quyền phê duyệt. Các khoản nợ phải trả không có người đòi, và giá trị tài sản không xác định được chủ sở hữu tính vào vốn của chủ sở hữu tại công ty mẹ và các công ty con mới được thành lập sau chuyển

đổi. Việc xử lý các khoản nợ phải trả của công ty thành viên chuyển đổi thành công ty cổ phần được thực hiện theo quy định về cổ phần hoá công ty nhà nước.

Giải pháp

Từ tình hình thực tế nói trên, để mô hình Công ty mẹ- công ty con hoạt động có hiệu quả cần có phương hướng xử lý những tồn tại cũ và thực hiện một số giải pháp như sau:

- Thứ nhất, đối với trường hợp 1: Chưa nên cho tách Công ty A, và các công ty khác thành đơn vị hạch toán phụ thuộc Tổng Công ty C thành doanh nghiệp hạch toán độc lập để thực hiện phá sản vì các doanh nghiệp này đang còn dư nợ vay ngân hàng. Yêu cầu Tổng công ty C trả hết nợ vay của Công ty A theo đúng trách nhiệm bảo lãnh cho ngân hàng trước khi tách hoặc phải dùng tài sản thế chấp tương ứng với số dư nợ vay còn lại. Trường hợp Tổng công ty C không thực hiện nghĩa vụ trả nợ, ngân hàng sẽ khởi kiện ra cơ quan pháp luật để thu nợ. Mặt khác, việc tách các doanh nghiệp hạch toán phụ thuộc của các tổng công ty đang hoạt động kinh doanh không có hiệu quả, có tình hình tài chính xấu, thành các doanh nghiệp hạch toán độc lập để thực hiện cổ phần hoá hoặc phá sản là không phù hợp với thực tế, không thực hiện được các nghĩa vụ đã cam kết của doanh nghiệp.

- Thứ hai, đối với trường hợp 2: Hiện tại đất của xí nghiệp vẫn chưa hoàn thành các giấy tờ pháp lý về quyền sử dụng đất. Để hoàn thiện các thủ tục pháp lý cũng như tiến hành bán tài sản sẽ tốn rất nhiều thời gian và không thuộc chức năng của ngân hàng cho vay.

- Thứ ba, Bộ Nông nghiệp và phát triển nông thôn cần thúc đẩy việc thực hiện công văn số 601/CP- ĐMDN ngày 06/5/2004 của Thủ tướng Chính

(Xem tiếp trang 49)

Xử lý tài chính đối với quá trình chuyển đổi...

(Tiếp theo trang 32)

phủ về việc tiếp nhận và thực hiện nghĩa vụ tài chính của các doanh nghiệp nhà nước thuộc diện sắp xếp lại đối với tổ chức tín dụng. Chỉ đạo các doanh nghiệp nhà nước thuộc diện sắp xếp lại tiến hành xử lý tài sản, chuyển giao và tiếp nhận các nghĩa vụ tài chính giữa các bên theo đúng quy định của pháp luật. Việc tổ chức sắp xếp lại (bao gồm cả xử lý tài chính) phải tiến hành khẩn trương, theo đúng trình tự, thủ tục quy định để pháp nhân được sắp xếp lại sớm đi vào hoạt động ổn định.

Mặt khác, Tổng công ty có trách nhiệm đến cùng đối với khoản nợ tại ngân hàng N, chủ động cùng Xí nghiệp H hoàn tất các thủ tục pháp lý về quyền sử dụng đất, tìm đối tác bán đất, tài sản, doanh nghiệp để trả nợ cho Ngân hàng. Trường hợp không trả đủ nợ, Ngân hàng N sẽ áp dụng cơ chế hiện hành để xử lý khoản nợ trên.

- Thứ tư, Bộ chủ quản chỉ đạo Tổng công ty thực hiện nghiêm chỉnh Nghị định số 80/2005/NĐ-CP ngày 22/6/2005 của Chính Phủ về giao, bán, khoán kinh doanh, cho thuê

công ty nhà nước.

Đối với các khoản nợ thuế, các khoản phải nộp ngân sách nhà nước và khoản nợ công ty vay của các ngân hàng thương mại nhà nước, vay từ Quỹ hỗ trợ phát triển mà công ty đã áp dụng các biện pháp xử lý nhưng vẫn chưa thanh toán được thì được xử lý theo quy định hiện hành. Do vậy, Tổng công ty phải chịu trách nhiệm về trả khoản nợ nói trên.

Thứ năm, tiếp tục thực hiện chỉ thị số 33/2005/CT-TTg ngày 13/10/2005 của Thủ tướng Chính Phủ về áp dụng có hiệu quả mô hình Công ty mẹ - Công ty con. Lựa chọn một số doanh nghiệp quy mô lớn, có tiềm lực về tài chính, kinh doanh đa ngành, có khả năng chi phối các doanh nghiệp khác về vốn, thương hiệu, công nghệ, thị trường chuyển sang hoạt động theo mô hình Công ty mẹ - Công ty con, thực hiện cơ chế nhà nước đầu tư vốn cho doanh nghiệp thông qua công ty đầu tư tài chính tài chính nhà nước, các doanh nghiệp huy động vốn trên thị trường để phát triển kinh doanh, niêm yết các doanh nghiệp đã cổ

phần hoá có đủ điều kiện trên thị trường chứng khoán, đẩy mạnh việc bán cổ phần, đăng ký giao dịch tại các trung tâm giao dịch chứng khoán.

Qua thời gian làm thử bước đầu đã cổ phần hoá một số doanh nghiệp quy mô lớn, thu hút vốn từ xã hội nhiều hơn, nhất là từ các nhà đầu tư chiến lược, tạo điều kiện thay đổi công nghệ, phương thức quản lý nâng cao hiệu quả hoạt động, đồng thời cũng làm sôi động lên hoạt động của thị trường chứng khoán. Thực tế cho thấy mô hình Công ty mẹ - Công ty con là phù hợp với cơ chế thị trường hiện nay, là hướng đi tất yếu đối với các doanh nghiệp nhà nước. Các công ty mẹ thực hiện đồng thời cả hai chức năng đầu tư tài chính và tự sản xuất kinh doanh. Công ty mẹ cần nắm giữ một số hoạt động kinh doanh chính nhằm duy trì vị thế, khả năng chi phối hỗ trợ đối với các công ty con đặc biệt là bảo lãnh tín dụng và sử dụng thương hiệu chung. Sau khi mô hình này đã vận hành trôi chảy, thì công mẹ sẽ tăng dần hoạt động đầu tư tài chính cho các công ty con. ■